

יום הניכרון *אחאסי* מערכות ישראל

הכרת תודה לאלו שנפלו במלחמה על המשך קיומה של מדינת ישראל.

את דף הלימוד הזה אני מבקש להקדיש לדוד שלי, נעם יהודה, בן העיר צפת, מפקד נגמ"ש הנדסה קרבית.

נפל בי"ט בסיון תשמ"ב 1982, מלחמת שלום הגליל, בפאתי העיירה דאמור שבמערב לבנון והוא בן 18 שנה.

בתקווה שבאמצעות אותו אור מיוחד שהספיק נעם להאיר בו את העולם במהלך חייו הקצרים-נוכל גם אנחנו אולי להתעלות עם הנשמה שלנו, כאן על פני האדמה, ולצרור את הנשמות של כולנו יחד, בצרור מאחד של חיים בעלי ערך, משמעות ויופי.

(בתמונה: נעם ז"ל ומאחוריו אמא שלי, תמר)

"עם החיים ועם המוות"

מבנה דף הלימוד:

1. הקדמה אישית על הנושא.
2. ובחרת בחיים.
3. על "מסירות נפש" ו"הקרבה".
4. על נכונות למות למען החיים בימינו.
5. סיכום: "ונזכור את כולם" - יחסנו כחיים כלפי המתים שאינם כבר בינינו?

ביום הזיכרון שעבר, בעודי עומד יחד עם ציבור גדול בטקס מרגש בבית עלמין צבאי, מקשיב בראש מורכן להורים שכולים, לאנשי ציבור, לצפירה חדה וצורמת, היה רגע אחד שבו, יחד עם כל ההתרגשות, הכאב, תחושת האובדן, המחנק בגרון והכרת הטוב לגיבורים שנפלו, אני זוכר את עצמי ממש במקביל לכל אלה שוקע בהרהורים אקטואליים פילוסופיים-סוציולוגיים, על יסודותיהם של המושגים האלה המהווים אתוס, אקסיומה בסיסית בחברה הישראלית: "הקרבה" ו"מסירות נפש", על משמעותם במציאות האקטואלית שלנו כיום- ישראל 2015.

אני זוכר את עצמי (עם מצפון לא לגמרי שקט ובחרדת קודש מסוימת), פותח לראשונה, בלי מילים, כלפי פנים שאלות יסודיות וראשוניות על יסודותיו של הביטוי הנדוש כל כך- "קדושת החיים".

שאלתי את עצמי פתאום האם אנחנו כחברה לא לכודים במובן מסוים בתוך אתוס אוטומטי, בתוך "שטיפת מוח" המחנכת אותנו מילדותנו על איזה ערך ראוי למות/להרוג/לחיות?

האם ייתכן מצב כזה שבו ברור לכל ילד ישראלי שאין מעשה אצילי ונשגב יותר מאשר למות מות גיבורים בתוך מדי זית, מבלי שרובנו אולי, מעולם לא העמיק בשאלה הכה בסיסית וקיומית - מה הרעיון שבכווחו להצדיק את כל המוות וההרג הנורא הזה?

אני מזמין אתכם להצטרף אליי לחלק מהמסע שהשאלות האלו הוציאו אותי אליו, בדף זה שיבצתי כמה מן המקורות שפגשתי, לרבים מהם נחשפתי במהלך חברותא מיוחדת שאני זוכה לה בימים אלה עם הרב שלמה וילק (ראש ישיבת 'מחניים' בגוש עציון).

מקורות אלו מהווים בעיני נקודות מוצא חשובות, או לכל הפחות ניסוחים בהירים לאותן נקודות מוצא.

במסגרת "עשרת ימי תודה"- ביקשתי להעמיד את הלימוד באור של תודעת הכרת הטוב שאנו מלאים בה ביום הזה כלפי אלו שהעריכו את החיים שלנו כמו נפשם, העריכו עד מוות.

תקוותי היא שתמצאו בלימוד הזה עניין ויופי שיציעו דרך חדשה להתמודדות עם השאלות שמציפות אותנו ביום הזה.

אנסה להציע כאן באמצעות התובנות שהאירו לי- איזושהיא אפשרות ממשית להכיר ליקירנו שנפלו תודה, בחיינו.

הבחירה החיים:

"וייצר אלהים את האדם עפר מן האדמה, וייפח באפיו נשמת חיים, ויהי האדם לנפש חיה.

ויטע אלהים גן בעדן מקדם, וישם שם את האדם אשר יצר.

ויצמח אלהים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל, **ועץ החיים בתוך הגן, ועץ הדעת טוב ורע ...**

ויצו אלהים על האדם לאמר: 'מכל עץ הגן אכל תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע- לא תאכל ממנו! כי ביום אכלך ממנו- מות תמות'

... והנחש היה ערום מכל חית השדה אשר עשה אלהים, ויאמר אל האשה: 'אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן'.

ותאמר האשה אל הנחש: 'מפרי עץ הגן- נאכל, ומפרי העץ אשר בתוך הגן, אמר אלהים- לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו, פן תמתו'.

ויאמר הנחש אל האשה: 'לא מות תמתו, כי ידע אלהים כי ביום אכלכם ממנו- ונפקחו עיניכם, והייתם כאלהים- ידעי טוב ורע'.

ותרא האשה כי טוב העץ למאכל, וכי תאוה הוא לעינים, ונחמד העץ להשכיל, ותקח מפריו ותאכל, ותתן גם לאישה עמה ויאכל

... ויאמר אלהים: 'הן האדם היה כאחד ממנו- לדעת טוב ורע, ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעלם'.

וישלחהו אלהים מגן עדן לעבד את האדמה אשר לקח משם, ויגרש את האדם.

וישכן מקדם לגן עדן את הכרבים ואת להט החרב המתהפכת- **לשמר את דרך עץ החיים**."

(בראשית, פרק ב')

• האם יש התאמה בין המושגים של "טוב ורע", לבין "חיים ומוות"?

"ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, ואת המוות ואת הרע אשר אנכי מצוך היום לאהבה את יהוה אלהיך, ללכת בדרכיו ולשמר מצותיו וחקתיו ומשפטיו, וחיית ... העידתי בכם היום את השמים ואת הארץ, החיים והמוות נתתי לפניך, הברכה והקללה,

ובחרת בחיים למען תחיה אתה זרעך, לאהבה את יהוה אלהיך,
לשמע בקלו ולדבקה בו. **כי הוא חייך** וארך ימייך”.

(דברים, פרק ל’).

- כיצד אתם מבינים את הזיקה שמוצגת כאן בין המושגים “חיים – טוב” ו”מוות – רע”. כיצד זה מתחבר למקור הקודם?
- מה משמעותו של הציווי “ובחרת בחיים”? לבחור להישאר חי ונושם פיסית? או לבחור בדרך חיים מסוימת, הקשורה בערכים נצחיים?

”תנו רבנן: שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל:

הללו אומרים- 'נוח לו לאדם שלא נברא, יותר משנברא'.

והללו אומרים: 'נוח לו לאדם שנברא, יותר משלא נברא'.

נמנו וגמרו: 'נוח לו לאדם שלא נברא, יותר משנברא! עכשיו משנברא-
יפשפש במעשיו', (ואמרי לה- "ימשמש" במעשיו).

(תלמוד בבלי, מסכת עירובין, עמוד ב’).

”אין דבר המסביר את החיים יותר מאשר המוות.

... ההתמודדות עם השכול הביאה את כולנו לחפש משמעות בחיים.

... בכ”ג טבת תשס”ג, במהלך סעודת ליל שבת בישיבת עתניאל, בזמן שתלמידי
הישיבה רקדו ושרו את הפסוק “הודו לה’ כי טוב, כי לעולם חסדו”, נכנסו מחבלים
למטבח ורצחו את ארבעת התורנים שהיו בו: נעם אפטר, יהודה במברגר, גבריאל
חוטר וצביקה זימן.

עד לב השמים עלתה הזעקה: מה על הניגוד שבין השירה ששרו התלמידים לבין
מה שהתרחש במציאות?

... מסקנתו של הבהלי במחלוקת בין בית שמאי לבית הלל- “נוח לו לאדם שלא
נברא”, נשמעת בלשון המעטה כאמירה פסימית ביחס לחיים. אולם רבי מרדכי
יוסף ליינר מאיזביצא, בספרו “מי השילוח” מדייק בדברי הגמרא:

לא נאמר "טוב לו לאדם שלא נברא" אלא רק "נוח לו".

זאת אומרת, המקום ממנו באנו ואלינו נחזור- המוות, הוא אכן מקום יותר "נוח", ועם זאת - טוב שבאנו לעולם.

מתוך רעיון זה עולה תפיסה יסודית של הקיום: זכינו בחיים, לא על מנת שיהיה לנו נוח בהם, אלא על מנת שנעשה את הטוב.

במהלך כל יום, כל הזמן, החיים מציגים לנו אתגרים ואנחנו בוחרים. לפעמים אנחנו מודעים לבחירותינו, אך לעתים קרובות אנחנו בכלל לא מודעים לכך שהגענו לצומת, ובחרנו בדרך מסוימת. הבחירות הללו מתגלמות בשאלות כמו האם לעזור לזולת? האם לקחת אחריות? האם להשקיע ולהעמיק בדברים החשובים בחיים? האם להשתנות? בדרך כלל בחירות אלו אינן בין לעשות את הטוב ובין לעשות את הרע, אלא בין לעשות את הטוב לבין לעשות את הנוח. ההכרה כי משמעות חיינו היא השאיפה לטוב ולא השאיפה לנוח, יכולה לסייע לנו להעלות את המודעות לאתגרים שבחיינו ולבחור את הבחירה הנכונה. מקובל להגדיר את שני יצרי האדם כ"יצר הטוב" ו"יצר הרע". בחלוקה זו יש סכנה שמא נחשוב שמספיק להימנע מלעשות דברים רעים. אבל אין בכך די. כדי לממש את קיומנו עלינו לבחור בטוב, והיצר שמעכב אותנו ומונע בעדנו מלעשות כן אינו "יצר הרע" אלא "יצר הנוח". גם כתברה נראה לי כי החולשה העיקרית עימה חייבים להתמודד היא הכניעה ליצר הנוח. ... האדם חייב לשאוף שלא להיכנע לרצון לחדול, שהוא ביטוי של "יצר הנוח". בזמנים כאלו האדם צריך להתמקד במעשה ולמצוא את הטוב, את משמעות החיים. ביטוי זה של המאבק שבין "הטוב" לבין "הנוח" גם הוא תלוי רק בנו.

(הרב יעקב נגן, "בין טוב לנוח", אתר האינטרנט של ישיבת עתניאל, 2007).

• לאור הדברים האלה של הרב נגן- מה משמעות הציווי "ובחרת בחיים"? מה הציפייה מהאדם שבחר בחיים?

הבנת המושג במשמעות השנייה- המורחבת שופכת אור על הציווי הלכאורה מאוד טריוויאלי ומובן מאליו- "ובחרת בחיים".

למדנו מהמחלוקת בין בית שמאי לבית הלל, ומפרשנותה ע"י ה'מי שילוח' כפי שהיא מובאת במאמר של הרב נגן, ש'חיים' ע"פ המשמעות הראשונה- "נוח לאדם שלא נברא".

ההבנה הזו מעמידה את הצינוי "ובחרת בחיים" כצינוי לטפס מהמשמעות הראשונה לשנייה, ולחיות באמת- כלומר לנסות לברר ולממש את אותו ה"טוב". אבל מה הוא אותו תוכן? מי קובע אותו?

על "מסירות נפש" ו"הקרבה":

"ושמרתם את חוקותיי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, אני ה'".
(ויקרא י"ח, ה').

• מה משמעות הקביעה שאדם השומר את החוק והמשפט האלוהי "חי" בו?

"עשרה דברים שאל אלכסנדרוס מוקדון את זקני הנגב ... שאל אותם: "מה יעשה אדם ויחיה?" ענו לו: "ימית את עצמו".
שאל: "מה יעשה אדם וימות? ענו: "יחיה את עצמו".
(תרגום שלי מארמית- תלמוד בבלי, מסכת תמיד, דף ל"ב, עמוד א').

• אם סיכמנו קודם שאנחנו מצויים לבחור בחיים ושהחוקים והמשפטים מביאים למצב של "וחי בהם", כיצד לדעתכם אפשר להבין את האמירה האבסורדית הזאת- כדי לחיות- דרוש למות!?

"אמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק: נמנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד (הימים ימי הגזירות של אדריאנוס קיסר ושל טורנטורופוס על חיי הדת של היהודים בישראל, חכמי הדור וראשי הצבור היהודיים מתכנסים, כנראה לאספה חשאית כדי לחשוב איך להציל את היהדות מכיליון, ובה הם קובעים בין השאר את 'חוקת החירום' הבאה, [נ.ג.]): כל עבירות שבתורה- אם אומרין לאדם 'עבור ואל תהרג'- יעבור ואל יהרג, חוץ מאשר העברות הללו: עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים.

שואל רבי ישמעאל: איזה פסוק יש לנו בתורה שמוכיח את הקביעה לפיה אם אמרו לאדם 'עבוד עבודת כוכבים ולא- תיהרג', עליו לחטוא בעבודה זרה ולהישאר בחיים? "וחי בהם" (ויקרא יח, ה): "וחי"- ולא שימות בהם.

(תרגום שלי מארמית, תלמוד בבלי מסכת סנהדרין, דף ע"ד, עמוד א').

• במה חולק רבי ישמעאל על חכמים?

”וְשָׁמְרָתֶם אֶת הַשַּׁבָּת, כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם! מְחַלְלֶיהָ - מוֹת יוּמָת. כִּי כָל הָעֵשָׂה בָּהּ מְלֹאכָה - וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרֵב עִמָּיהָ.”
(שמות, פרק ל"א, י"ד).

רבי ישמעאל, רבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה היו הולכים בדרך, ותלמידים נוספים שלהם היו הולכים מאחוריהם, נשאלה בפניהם השאלה: מה הפסוק מהתורה שמהווה מקור לכלל ש'פיקוח נפש דוחה את השבת?

... רבי יונתן בר יוסף קבע: הפסוק "כי קודש היא לכם": הפסוק מלמד שהשבת מסורה בידינו, ולא אנחנו מסורים בידיה.

רבי שמעון בן מנסיא קבע: הפסוק "ושמרו בני ישראל את השבת", מלמד שעדיף שאדם הנמצא במצב של פיקוח נפש, עדיף שיחלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

... רב יהודה אמר בשם שמואל אמר שההוכחה שלו עדיפה על כולן: הפסוק "וחי בהם", מלמד שעלינו לחיות את התורה ולא למות בעבורה.

(תרגום שלי מארמית, תלמוד בבלי מסכת יומא, דף פ"ה).

• מהי מהות ההתעסקות בפיקוח נפש?

• מה אפשר ללמוד מעצם העובדה שישנה הנחה בסיסית שפיקוח נפש דוחה שבת? האם המחלוקת היא רק בשאלה איזה פסוק מהווה מקור לה?

סיכום ביניים:

תשובתם של חכמי הנגב למצביא היווני, לפיה כדי לחיות - יש למות, ולהיפך, טומנת בחובה רעיון יהודי עתיק יומין, סוד מופלא, ומקצינה אותו עד כדי אבסורד, בכך היא "מגרה" אותנו לפצח את הסוד, שהיום הוא כבר נחלת רבים: נכונות למות למען ערך מסוים הינה למעשה קריאת כיוון ל"חיים" בהם צוינו לבחור, נכונות זו היא המגדירה את התוכן של ה"טוב", והופכת את החיים לכאלה שבהם ראוי לבחור. בחירה של אדם להיות נכון למות למען מטרה מסוימת, מבטאת את יכולתו להעניק לחייו משמעות ולהגדיר אותה.

הגדרת מעשים מסוימים כ"ייהרג ובל יעבור", הגדרת השבת כחשובה מהחיים - ראוי למות למענה, היא הדרך היהודית העתיקה להגיד לנו שטמון בה ערך שראוי לחיות למענו. ולכן, על אף ש"מחלליה מות יומת" - "פיקוח נפש דוחה את השבת". למה? "וחי בהם".

על נכונות למות למען החיים בימינו:

”אם אדם לא מצא למען מה ימות, אדם כזה אינו ראוי לחיות”.

(מרטין לותר קינג, נאום בדטרויט 23/6/63).

”איני רוצה לסבול, ואני מעדיף למות על מיטתי בשלווה בבוא יומי. איני רוצה שיאריכו את סבלי בטיפולים מיותרים. אולם אם יבחר בורא העולם לסיים את חיי בדרך נוראה שכזו, אני מקווה כי הסובבים אותי ינחמו אותי ויתנו לי כוח ותקווה. אני מקווה כי הם לא יראו בנשימותי האחרונות חיים של ניול וחוסר אונים, אלא רגעים של עוצמה. שלא יראו פחד ולא ישדרו פחד, אלא נחישות. וגם אם אשבר ואעדיף את המוות יספרו לי יקירי על אהבתם וחסדיהם, יאמרו מילים טובות של נחמה וייתנו כוחות להתמודד עם המלאך שנתן משמעות למאה ועשרים שנותי, מלאך המוות. את הדברים הללו אני כותב בעת טקס השבעה בכותל, אחד מתלמידי מושבע (בהצהרה) להיות נכון למסור את חייו לעם ישראל, לא כדי שייפגע בצבא ח”ו, אלא כדי למסור את ימיו ולילותיו, להגיר דם, יזע ודמעות למען העם והארץ. ודאי קשה לו מאוד לעבור מן המושב והישיבה אל חיי הצבא, לציית לפקודות, להתאמן ולהסתער בבוא יום פקודה. הוא עושה זאת משום שחונך שהחיים חשובים כל כך דווקא בגלל הפוטנציאל שטמון בהם, בגלל שהוא יודע כי ללא הקרבה- חייו וחיי יקיריו יהיו ריקים. חלק ניכר מהציבור הנאור, הדוגל בחיים מכובדים ונטולי סבל, כבר מזמן לא בצבא, בקושי במדינה. רבים מחבריו, כך הם מעידים מעל כל במה, נוטלים סמים כדי לברוח מן הסתמיות ולהקהות את הכאב שבחוסר הכאב. עתה מציעים בפניו את הבריחה האולטימטיבית מן החיים הכואבים”.

(הרב שלמה וילק, ראש ישיבת ”מחניים”, ”גלולה של מוות”, מאמר נגד חוק ”הולה הנוטה למות”, מוסף ’שבת’, מקור ראשון, כ”ב בסיון תשע”ד, 20.6.2014)

”הנני נשבע (ת) ומתחייב (ת) בהן צדקי, לשמור אמונים למדינת ישראל, לחוקיה ולשלטונותיה המוסמכים, לקבל על עצמי ללא תנאי וללא סייג, עול משמעות של צבא הגנה לישראל.

לציית לכל הפקודות וההוראות הניתנות על ידי המפקדים המוסמכים, ולהקדיש את כל כוחותיי, ואף להקריב את חיי להגנת המולדת ולחירות ישראל”.

(נוסח שבועת חיילי צה”ל).

אל - בֵּית הַמִּדְרָשׁ סוּר, הַיֵּשׁוּן וְהַנְּשׁוּן,
בְּלִילֵי טַבַּת הָאֲרָכִים, הַשׁוּמְמִים,
בְּיָמֵי הַתְּמוּזָה הַבְּעָרִים, הַלְהֵטִים,
כַּחַם הַיּוֹם, בְּשַׁחַר אֹרֶךְ הַיּוֹם לֵילָה.
... יְהוּדִים בְּנֵי הַגְּלוּת, מְשַׁכֵּי כְבוֹד עָלֶיהָ,
הַמְּנַשִּׁים אֶת-עַמְלֵם בְּדָף שֶׁל-גְּמָרָא בְּלָה,
מְשַׁכֵּיחִים רִישׁם בְּמִדְרָשׁ שִׁיחוֹת מִנֵּי קָדָם
וּמְשִׁיחִים אֶת-דְּאָגְתָם בְּמִזְמוּרֵי תְהִלִּים -
(אֵהָהּ! מֵה-נִקְלָה וְעֵלְוֵנָה זֶה הַמְרָאָה
בְּעֵינֵי זָר לֹא-יָבִיאוּ!) אֲזַי גִּדְרָה לְבָרָה,
כִּי רָגְלָהּ עַל-מִפְתָּן בֵּית חַיִּינוּ תִדְרֹךְ,
וְעֵינָהּ תִרְאֶה אוֹצַר נֶשְׁמַתָּנוּ.
... אֲזַי דַּע לָךְ וְשִׁמְעֵה, הֵהּ, אַחֵי הַנְּעֻנָה!
כִּי רַק זִיק מִצֶּל הוּא, רַק נִיצוּץ פְּלִיטָה קָטָן,
אֲשֶׁר בְּנִס הַתְּמַלֵּט מִן-הָאֵשׁ הַגְּדוּלָה
הַאִירוּ אֲבוֹתֶיךָ עַל-מִזְבְּחָם תְּמִיד.
וּמִי יוֹדֵעַ אִם לֹא-נִחְלִי דְמַעוֹתֵיהֶם
הַעֲבִירוּנוּ וַיְבִיאֵנוּ עַד-הַלֵּם
וּבִתְפִלָּתָם מֵאֵת אֲדֹנָי שְׂאֵלוֹנוּ;
וּבְמִוֶּתֶם צוּ לָנוּ אֶת-הַחַיִּים -
הַחַיִּים עַד-הָעוֹלָם!"

"אִם-יֵשׁ אֶת-נִפְשֶׁךָ לְדַעַת אֶת-הַמַּעֲיָן
מִמֶּנּוּ שְׂאֵבו אַחִיךָ הַמוֹמְתִים
בְּיָמֵי הַרְעָה עַד כְּזֶה, תַּעֲצוּמוֹת נִפְשֶׁךָ,
צֵאת שְׂמַחִים לְקִרְאֵת מוֹת, לִפְשֵׁט אֶת-הַצְּוָר
אֶל-כָּל-מֵאֲכֻלַת מְרוּטָה, אֶל-כָּל-קֶרֶדֶם נְטוּי,
לְעֵלוֹת עַל-הַמוֹקֵד, לְקַפֵּץ אֶל-הַמְּדוּרָה,
וּבְ"אֶחָד" לְמוֹת מוֹת קְדוּשִׁים -
אִם-יֵשׁ אֶת-נִפְשֶׁךָ לְדַעַת אֶת-הַמַּעֲיָן
מִמֶּנּוּ שְׂאֵבו אַחִיךָ הַמְדַכְּאִים
בֵּין מִצְרֵי שְׂאוֹל וּמִצּוֹקוֹת שַׁחַת, בֵּין עַקְרָבִים -
תְּנַחֲמוּתוֹת אֵל, בְּטָחוֹן, עֲצָמָה, אֲרֹךְ רוּחַ
וְכַח בְּרִזָּל לְשֵׁאת יָד כָּל-עַמְלֵם, שְׁכֵם
הַנְּטוּי לְסַבֵּל חַיִּי סָחִי וּמֵאֵס, לְסַבֵּל
בְּלִי קֶץ, בְּלִי גְבוּל, בְּלִי אַחֲרִית -
... אִם-יֵשׁ אֶת-נִפְשֶׁךָ לְדַעַת אֶת-הַמַּעֲיָן
אֶל-רֵאשׁוּ מִלְטוֹ אֲבוֹתֶיךָ מִשְׂאֵת נִפְשָׁם,
תּוֹרָתָם, קְדָשִׁי קְדָשִׁיהֶם - וַיִּצְלִימוּ;
אִם-תִּאֲבָה דַעַת אֶת-הַמַּחְבָּא בּוֹ נִשְׁמְרָה -
וּבְעֵצָם טְהָרָה - רוּחַ עֲמָךְ הַכְּבִירָה,
שְׁגֵם בְּשִׁבְעָה חַיִּי חֲרָפָה, רַק וּכְלָמָה
שִׁיבְתָהּ לֹא-הוֹבִישָׁה חֲמִדַת נְעוּרֶיהָ -
... הוּא, אַחַּךְ נְעֻנָה! אִם לֹא-תִדַּע לָךְ כָּל-אֵלָה -

"אם יש את נפשך לדעת, חיים נחמן ביאליק, תרנ"ח).

- בואו נעשה תרגיל מחשבתי: מהו הערך שלמענו הייתם/ן מוכנים/ות למות?
כלומר: שלאורו הייתם/ן מעוניינים/ות לחיות?

סיכום ביניים:

מרטין לותר קינג למעשה מתרגם את אותו סוד יהודי משפה מקראית-תלמודית של פעם לשפה המודרנית-מערבית שלנו. הרב וילק מאיר את ההבנה הזו באור אקטואלי שכבר מתייחס ישירות לנושא שלנו: חייל שנשבע ומתחייב במילים המצמררות "ואף להקריב את חייו", שמביע נכונות למות במסגרת תפקידו- ע"פ הבנתנו, ראוי שיתחייב לכך לא רק מתוך שאיפה להבטיח קיום פיסי של אזרחי ישראל שבעורף, אלא מתוך מחויבות עמוקה לבחור בחיים המושתתים על הטוב הנצחי, טוב שהתממשותו במציאות אכן מותנית בקיומם הפיסי של בני העם הזה, על פני האדמה.

ביאליק מצביע בשפתו הפיוטיות על הזיקה העמוקה הזאת: בין בית המדרש- המקום שבו הגדירו וליבנו חכמי ישראל את התוכן של ה"טוב" הזה שראוי לחיות למענו, לבין תעצומות החיים שאפיינו את עם ישראל, גם נוכח הרצחנות והאכזריות הנוראה ביותר שהופנתה כלפיהם.

יחסנו כחיים כלפי המתים שנפלו:

"... במסדר בוקר אי-שם אמר לנו המ"מ לעלות מיד על מדי א' ונסענו ללוויה של חייל שנהרג. בדרך, אמר לי ליאון שהחייל הזה לא ציווה לנו כלום, הוא בכלל לא התכוון, מי שציווה לנו את החיים זה המוות שלו. לא הבנתי והיינו צריכים לרדת, לטעון מחסניות, לצעוד, היו זעקות שבר של האמא, הספד, קדיש, אל מלא רחמים, ירינו שלושה מטחים, לא הספקתי לברר. בקרב על תל-פאח'ר ליאון נהרג ואני יכול להעיד שהוא לא ציווה לנו דבר וחצי דבר. אבל אז הבנתי שהמוות שלו, כן!

המוות של הבנים החשובים האלה יש לו קול ויש לו סמכות לצוות על החיים בזכות החיים שנגדעו. למותם יש משמעות של חיים לחיים אחריהם.

... ההכרה "ובמותם ציוו לנו את החיים – החיים עד העולם!" טבועה בנו מילדות, וזהו המעיין ממנו שאבו אחינו ובנינו המומתים את עוז רוחם ותעצומות הנפש. למן הטקס הראשון בגן-הילדים ובכל יום זיכרון ועד לרגע בו נפלו חללים. הידיעה שהמוות הוא אפשרות מוחשית והמטרה נעלה ממנו יוצקת כוח אדיר ורוח סופָה משליכה אותם מגד. החיים אחריהם קדושים ועל קידושם חרפו נפשם הקדושה.

... לפיכך, עלינו לחיות את החיים ולשמוח בהם. אנחנו מצוים במצוה החמורה הזאת – לעמול ולבנות וליצור ולהקים, ונזכור לפאר ולרוֹמם ולהלל ולקדש את הקדושים האלה שבמותם ציוו לנו את החיים".

("מִצַּוַת הַחַיִּים", דודו אלהרר, מאי 2011).

"... אז מנגד יצאו נערה ונער
ואט אט יצעדו הם אל מול האומה.
לובשי חול וחגור וכבדי נעליים
... עייפים עד בלי קץ, נזירים ממרגוע
ונוטפים טללי נעורים עבריים

... אז תשאל האומה שטופת דמע וקסם
ואמרה: "מי אתם?", והשניים שוקטים
יענו לה: "אנחנו מגש הכסף, שעליו לך ניתנה מדינת היהודים".
(מגש הכסף- נתן אלתרמן, דצמבר 1949).

• האם המושגים הללו ("במותם ציוו לנו", "מגש הכסף") נשמעים לכם כקלישאה לעוסה שיש כאן הבנה רלוונטית יותר שלהם לאור המהלך שלמדנו?

• "... אני שוכב כעת באוהל ומקשיב לשירים ברדיו. חבל שרק ביום הזכרון אפשר לזכות לשמוע דברים יפים כאלה. יש כל כך הרבה שירים יפים שפשוט מפריעים לי להתרכז בלימוד וקריאה ... אך מצד שני, נוצר מיזוג והתאמה כל כך יפה בין הלימוד והשירים.

כעת עסקתי במשנה השובה במס' סנהדרין:

"הו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות. דיני ממונות - אדם נותן ממון ומתכפר לו, דיני נפשות - דמו ודם זרעותיו תלויים בו עד סוף העולם!" (אני מצטט רק קטעים מהמשנה. כדאי לעיין בכולה)... "לפיכך נברא אדם יחידי, ללמדך שכל המאבד נפש אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא! וכל המקיים נפש אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא! ... ולהגיד גדולתו של הקב"ה, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד, כולם דומים זה לזה. ומלך מלכי המלכים הקב"ה, טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהם דומה לחברו. לפיכך כל אחד ואחד חייב לאמר: בשבילי נברא העולם!"

וברקע נשמעים שירים שאפשר ממש להעמיק את משמעותם על ידי משנה זו:

הרבה מהשירים מדברים על העבר, מנציחים מאורעות שהיו פעם, מדברים על "רבים שכבר אינם בינינו" וקוראים לנו "לזכור את כולם, את יפה הבלורית והטוהר (ה"שגיאה" במקור - כך בחר דודי נעם לאיית [ג.ג.]), כי רעות שכזאת..."

לנו, כבני אדם, קשה לעתים לקשר את העבר עם ההווה והעתיד. אך המשנה הזאת מבהירה לנו בצורה כה ברורה את מחויבותנו כלפי העתיד, וממילא את הקשר בין העבר להווה:

אילו לא היו נהרגים כל אותם בני אדם, הרי היו להם זרע וילדים, ומי יודע מי היה נוצר מבני אותם שכבר אינם! אנחנו צריכים לנסות, באיזה שהוא מקום, לחיות עם כל אותם האנשים שקיימים רק בפוטנציה..."

(מתוך מכתב שכתב דודי נעם יהודה ז"ל ביום הזיכרון תשמ"ב, 1981, האחרון בשמונה עשרה שנות חייו, בהיותו הייל ברמת הגולן).

- כיצד מבין אחרת נעם את השורה מהשיר "הרעות" לאור המשנה בסנהדרין?
- האם דרך חיים המכוונת לערכים שלמענם הקריבו החיילים את חייהם יכולה להוות הכרת תודה כלפיהם?
- חשבו על חיילות שהכרתם, על ערך שהתבטא בחייוֹלה במיוחד, הביעו מחויבות לאותו ערך נצחי, והעניקו לו חיים במעשיכם.

סיכום:

מה אם כן צריך להיות היחס שלנו- החיים, כלפי אותם אלו שמתו, מסרו את נפשם. הלא כל האמירות הכל כך 'ישראליות' האלה שראינו כאן: "במותם ציוו לנו את החיים", "מגש הכסף", "נפש אחת = עולם מלא", האם אלה לא הפכו כבר מזמן לקלישאות ריקות מתוכן בשיח שלנו? נדמה לי שלאור המהלך שלנו עד כה הטקסטים הללו מקבלים משמעות חדשה: החיים שאנו בוכים על גדיעתם- אינם מסתכמים בבלורית וחיתוך הדיבור של הלוחם המסוקס, ואפילו לא באופיו הנאצל ועוז רוחו. חייו ומותו הם הדהוד מטלטל ועוצמתי לצייוי היהודי העתיק "ובחרת בחיים".

ואולי ככה נפתחת לנו לפתע דרך חדשה שדרכה ניתן יהיה להבין את המקום הייחודי של היום הזה בתוך "עשרת ימי תודה":

שהרי אם מותו של הדוד שלי נעם, שכותב על הניסיון לחיות לא רק עם הנופלים שאינם כבר בינינו, אלא גם עם צאצאיהם ה"קיימים רק בפוטנציה" (לאור המימרא התנאית "דמו ודם זרעותיו תלויים בו עד סוף העולם"), אם מותו אכן מבטא היענות לצייוי "ובחרת בחיים"- אזי אין ספק שהעמקת המחויבות שלי ביום הזה לחיות לאור הערכים שהוא ראה את עצמו כמחויב אליהם, לאור התוכן שהוא יצק אל תוך ה"טוב" הזה שראוי לחיות למענו- היא למעשה גם הוקרת התודה הנעלה ביותר שאפשר להביע כלפיו.